

ЗА РЕЦЕПЦИЯТА И УПОТРЕБАТА НА ИЗБРАНИ БИБЛЕЙСКИ ФРАЗЕОЛОГИЗМИ ОТ УЧЕНИЦИ И СТУДЕНТИ

Проф. д-р Надежда Сталянова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (България)

Доц. д-р Елена Крейчова

Масариков университет (Чехия)

Доц. д-р Мария Пилева

Институт за литература – Българска академия на науките

Резюме. Настоящият текст има за цел да изследва степента на компетентност на младите хора (ученици в гимназиален етап и студенти) относно познаването на семантиката и степента на адекватност на употреба на три библейски фразеологизма. Избраните за проучването ни фразеологизми са *блуден син*, *насъщен хляб* и *манна небесна*. Изследването представлява обобщение на анонимна анкета, проведена сред 57 респонденти на възраст между 15 и 23 години, ученици от две училища (СУ „Св. св. Кирил и Методий“ – Бургас, и 21. СУ „Христо Ботев“ – София) и студенти от два университета (Софийски университет „Св. Климент Охридски“ и Бургаски университет „Проф. д-р Асен Златаров“). Анализът на отговорите на респондентите сочи, че рядко се наблюдава точна и прецизна употреба на библейските фразеологизми, преобладаваща е семантично обвързаната употреба с определен компонент на фразеологичния израз – с прякото значение на даден компонент или чрез семантично обвързване със сродна дума. Накарани да дефинират семантиката на изразите, в повечето случаи учениците и студентите разчитат на смътни асоциации или интерпретират значението им дословно, дефинирайки го чрез прякото значение на един компонент от израза. Това е доказателство на принадлежността на изследваните библейски фразеологизми по-скоро към периферията на езика на респондентите.

Ключови думи: фразеология; библейски фразеологизми; рецепция на културен фон; анкетно проучване

Фразеологизмите и устойчивите словосъчетания с библейски произход са част от културното и историческото наследство на Европа. Светото писание е един от най-големите източници за обогатяване на фразеологичния фонд на

редица европейски езици поради семантичната дълбочина на свещения текст, естетическата стойност на библейските образи и универсалното значение на истините, залегнали в библейските послания.

Библейските фразеологизми съставляват значителна част от европейската фразеология, принадлежат към т. нар. културна фразеология и са част от общото културно-историческо наследство на европейските народи (Stěpanova 2004, p. 37). Това са изрази с различен характер и структура, взети от библейския текст или поне повлияни от него. Характерна за всички тях е връзката с Библията, наличието на символичен библейски елемент. Към библейските фразеологизми и устойчиви изрази спадат всички фразеологични единици, които са пряко или косвено свързани с текстовете на Свещеното писание (Стария и Новия завет), тъй като то е извор на образи, словесни колокации и смислови предизвикателства, които модерният човек може да осмисли и използва в своя език. Това обогатява днешната писмена и устна практика, като в същото време ги сближава с културните феномени в други християнски култури в Европа (Micheva 2024, p. 384).

Фразеологизми и устойчиви словосъчетания с библейски произход се използват не само в книжовния език във високия стил регистър, но и в диалектите. Библейските изрази са чести както в официалната, така и в разговорната реч, в устната и в писмената комуникация. Някои идиоми с библейски произход са активна част от лексиката, докато други имат книжен характер и се използват само в ограничени контексти. Формата и семантиката им е обвързана с далечни древни култури и етноси, те отразяват специфичен начин на мислене и поведение, културни и поведенчески традиции, така че техният първоначален смисъл невинаги е ясен и често е неразбираем за съвременния носител на езика в контекста, в който изразът функционира. „Фразеологичната система на езика, поради особеното естество на съставлящите я единици, предполага съхраняване и пренасяне през времето на значителен фразеологичен материал, чийто произход и генетични корени най-често остават скрити и неясни за езиковото съзнание на неговите носители. Това в пълна сила важи и за основната част от българския фразеологичен материал“ (Vatov 2002a, p. 56).

Съхраняването и преносът на библейски фразеологизми в културния фонд на носителите на езика обаче биват затруднени в някои периоди от общественото развитие. Например по време на социалистическото управление на България (1944 – 1989) поради налагането на нова ценностна йерархия библейските образи, теми, мотиви, изрази в българската литература и периодика целенасочено са премълчавани, изключвани, цензурирани. Това води до заличаване на голям пласт фразеологизми с библейски произход, а други, които не могат да бъдат изкоренени, са отнесени към областта на народното творчество. След промяната на режима инерцията на пренебрегване на библейските конструкти продължава, поне до въвеждането на часове по лите-

ратура, в които се изучават библейски текстове. Но все още има множество бели полета в рецепцията на библейските фразеологизми, самите учебници невинаги разкриват степените на присъствие на Библията в литературата. „Педагогическата концепция за изучаването на Библията е и културна концепция, целяща разбиране и усвояване на специфичните библейски кодове; интерпретиране и тълкуване на библейските послания на вярата; формиране и развитие на родово самосъзнание и библейски (общочовешки) ценности“ (Rasheva, Merdzhanova 2007).

Фразеологизмите с библейски произход представляват езикови единици, свързани с Библията, които се отличават със семантична цялост, възпроизводимост, преносно значение, експресивност, често с книжовна стилистична маркираност (Lilich, Mokienko, Stepanova 1993, p. 52). А. Бирих и Й. Матешич ги определят като езикови единици, заимствани от Библията, като значителна част от тях са устойчиви словосъчетания, както и цели изрази и дори фрази (Birih, Mateshich 1990, p. 12). В. Мокиенко ги дефинира като преки цитати или алюзии, свързани с библейските текстове чрез отделни образи или ситуации (Mokienko, Nikitina 2023, p. 195). Тук е необходимо да посочим, че в научната литература единиците, които демонстрират определен тип отношение към библейския текст, са наричани по различен начин: библеизъм, библейски фразеологизъм, фразеологичен библеизъм, фразеологизъм с библейски произход, библейски изрази, библейски фрази, библейски елемент. В настоящото изследване използваме понятието фразеологизъм с библейски произход и библейски фразеологизъм като синонимни, въпреки че те често се конкурират с други термини (Ivova 2019, p. 57, срв. и Vakina 2021). Библейският фразеологизъм според П. Димитрова е устойчиво, възпроизводимо, експресивно съчетание от думи с цялостно значение, което е свързано с Библията непосредствено или асоциативно – чрез образ или сюжет (Dimitrova 2012, p. 636).

Настоящият текст има за цел да изследва степента на компетентност на младите хора (ученици в гимназиален етап и студенти) относно познаването на семантиката и степента на адекватност на употреба на три библейски фразеологизма. Избраните за проучването ни фразеологизми са *блуден син*, *насъщен хляб* и *манна небесна*. За да анализираме рецепцията на семантиката и употребата им, проведохме анонимна анкета сред 57 респонденти на възраст между 15 и 23 години, ученици от две училища (СУ „Св. св. Кирил и Методий“ – Бургас, 21. СУ „Христо Ботев“ – София) и студенти от два университета (СУ „Св. Климент Охридски“ и Бургаски университет „Проф. д-р Асен Златаров“). Настоящата статия е продължение на дългогодишните ни научни интереси, изследващи степента на разбирането и употребата на различни семантични групи фразеологизми от младото поколение. Библейските фразеологизми *блуден син* и *манна небесна* присъстват във фразеологични речници на българския език. *Насъщен хляб* не фигурира в тези речници, но поради

широкото му разпространение и несъмненото му място в културния фонд на езика ни е включен в проучването. Лексикографските източници, които използвахме, са: Фразеологичен речник на българския език с автор В. Вџтов (Vatov 2019), Фразеологичен речник на българския език А – Я на М. Банова и Ст. Димова (Banova, Dimova 2014), Фразеологичен речник на българския език на М. Ничева (Nicheva 2002).

За целите на проучването анонимната анкета включва две позиции към всеки фразеологизъм: 1. Според Вас какво означава изразът *блуден син / манна небесна / насъщен хляб?* и 2. Моля, употребете го в изречение.

Ще обобщим получените в анкетното проучване данни, като в посочените примери запазваме оригиналния правопис и пунктуация на респондентите.

Първият анализиран фразеологизъм е „блуден син“. Фразеологичният речник на българския език дава следната дефиниция на *блуден син*, като посочва и неговия произход: блуден син. Книж. Библ. За човек, който се завръща покаян от някого, с когото е развалил отношенията си. *Значи Иван не сполучи и си се прибра от Америка, а? Блудният син се завърна!* От притчата за сина, който изхарчил бащиното си имане и се завърнал посрамен и покаян (Nicheva 2002). Изразът е фразеологизиран със значение „безпътно живеещ човек“, като произходът му е свързан с евангелската притча за блудния син, представляващ цяла глава от Евангелието от Лука (Лк 15: 3 – 32). Съвременният фразеологизъм обаче „няма дословен първообраз в евангелския текст, а възпроизвежда в изведен вид смисловата поука от притчата, която остава в съзнанието на християните под наименованието „Притча за блудния син“. Компонентите на фразеологизма, без да са композирани в единно словосъчетание, присъстват в текста на притчата“ (Vatov 2002b, p. 34), самото устойчиво словосъчетание не се среща в евангелския текст.

При анализиране на анкетите, свързани със значението на този фразеологизъм, прави впечатление, че семантиката му се търси по-скоро във формалното подобие на сродни думи. Тъй като значението на фразеологизма не е напълно ясно на респондентите, сродната дума, явно позната, става ключ към разбирането на семантиката на израза. Предполагаме, че заради това често *блуден* се обяснява като *заблуден*: *заблуден човек; заблуден човек, който греши и не осъзнава навреме; заблуден човек; човек който се е отклонил от правия път; заблуден; човек, който е наивен или заблуден*. Срв. двете значения на думата *заблуден*: 1. Който има погрешна, лъжлива представа, схващане за нещо, не вижда, не възприема нещата и явленията реално, такива каквито са (обикн. поради прекалено доверие в някого или нещо, липса на достатъчно осведоменост и др.); заслепен; 2. който е обърнал, изгубил пътя, посоката, в която трябва да върви, да се движи (Rechnik na balgarskia ezik (onlayn)). Тук е необходимо да се посочи, че речникът посочва друг фразеологизъм с компонент *заблуден*, който обаче не е изцяло синонимен на *блуден син*: *Заблудена*

овца. Книж. 1. Човек, който не постъпва както трябва. 2. Човек, обикн. християнин, който се отказва от вярата си и става безбожник или приема друга вяра.

Следващата сродна дума, чрез която респондентите обясняват фразеологизма *блуден син*, е *блуждаец* – отново поради очевидната формална и семантична близост на лексемите – като произведен от глагола *блуждая* със следното значение: движа се, ходя без определена посока и цел; скитам се, лутам се, бродя (Rechnik na balgarskia ezik (onlayn)). Паронимната замяна дава като резултат недостатъчно познаване и не изцяло коректно тълкуване на семантиката – блудният син е дефиниран като: *блуждаец; неспокоен; липса на яснота, несигурност; разсеян човек; отваян, несериозен син; неясен в нещо; син, който няма ценности; който блуждае, където очите му видят*. За тези респонденти избраният фразеологизъм описва определен аспект от характера на човека – разсеян, невнимателен, несигурен, нестабилен.

В голям брой отговори в дефиниране на семантиката се наблюдава идея за движение, като *блуден син* е човек, който или напуска родния си дом и семейство, или се завръща при близките си. Също така това може да е човек, който се скита безцелно или е скитник, изгубил пътя си. В тези случаи можем да предполагаме асоциация с третото значение на прилагателното *блуден* (Rechnik na balgarskia ezik (onlayn)), с признак *старин*, който се скита бездомен: *син, който се завръща след дълго време; завръщащ се след дълго време; някой, който е отсъствал дълго време и се завръща; човек, който се е отказал от семейните си задължения и е избягал; такъв, който се скита безцелно; който постоянно ходи някъде и не се появява вкъщи; човек, който забрави родното и напуснал дома си; човек който напуска родния си дом; човек, който ходи и търси нещо, но после се връща обратно; човек който е напуснал родния дом; човек който е напуснал дома; син който напуска родното си място; човек, който е изгубил пътя си; скитащ човек; дете в семейството, което от останалите се вижда като скитник; не е у дома; изгнаник; син, който се отделя от семейството си, понякога нежелан*.

В тези отговори, които са най-многобройни, е експлицирана семантика за назоваване на човек, който се движи, и това е основното в неговото поведение. Причината за завръщането (покаянието на блудния син) не се споменава, тоест тук може да говорим условно за репродуциране на сюжета на библейската притча, залегнал в основата на семантиката на фразеологизма.

Според редица отговори фразеологизмът описва черта на характера, която е негативна, но не може да бъде свързана пряко с библейския сюжет, от който възниква този фразеологизъм – *нехранимайко; неорганизиран човек; да си объркан; да си неориентиран*.

Много често за респондентите *блуден син* е човек, който не проявява обич или уважение към близките си: *човек, който не се съобразява с взаимоотно-*

шенията; човек, който е изоставил родината; използва се за някого, който е съгрешил и постъпил неуважително, спрямо семейството си; според мен „блуден син“ означава човек, който се бунтува.

В редица отговори блудният син е представен като човек, опълчващ се срещу семейството, семейните връзки и традиции: *черната овца на семейството, не спазва традициите; човек, който не следва бащините заръки; син, който се противи на родителите си; човек, който отхвърля традициите; човек, който нарушава традициите, неблагодарен; нетрадиционен човек, който не се подчинява; човек, който нарушава традициите; човек, който не спазва семейните традиции; човек, който нарушава традициите, бащини повели; човек, който нарушава традициите или напуска дома си; човек, който нарушава традициите, човек нарушил традициите, човек, който нарушава традициите и отхвърля дълга си; непослушен, нарушава традициите; според мен блуден син означава човек, който нарушава традициите, отхвърля дълг, задължения; човек, който нарушава традиции, задължения и т.н.; човек, който нарушава традиций; човек, който се бунтува; човек който нарушава традициите и прави грешки; човек, който напуска дома и нарушава традиции.*

С висока честота са и отговорите, които дефинират *блуден син* като грешник, човек, водещ греховен живот, който постъпва неморално, като семантиката най-вероятно се извежда от значението на прилагателното *блуден Книж*. Който живее безпътно, в разврат; развратен, порочен (Rechnik на bulgarianska.com (online): *блуден значи покварен; мъж който води развратен начин на живот; заблуден или грешащ човек; който нарушава традициите, прави грешки; човек, който е бил по правилния път но се е заблудил и е тръгнал по грешния; човек отклонил се от правилния път; (човек (син), който блудства; недостоен човек, човек без морални ценности; човек, който е с нисък морал или е пристоен, човек захвърлил моралните норми.*

Проучването показва и противоположни на гореописаните резултати, показващи непознаването на този фразеологизъм и неразпознаването на контекст, в който може да бъде използван. За част от респондентите *блуден син* е човек с много положителни черти на характера: *много способно дете; според мен означава сериозен и млад син*. Тук е възможна и хипотезата, че част от респондентите свързват паронимите *блуден* и *буден* и тази паронимна замяна е в основата на положителните конотации на семантиката. Но тази идея изисква допълнителни проучвания в бъдеще и затова на този етап не е емпирично обоснована.

Има и редица отговори, които не могат да се групират в оформените групи, а именно: *изразът замества фигурата на Исус Христос; роден син, щур син; означава човек, който не вярва в религията си; виновен човек*.

За трудността при дефинираното на семантиката на изрече свидетелства и големият брой непопълнени позиции при въпроса за употребата му в кон-

текст – без отговор са 28 бр. анкети. В 13 бр. се открива резултат *блудният син се завърна* – тоест тук наблюдаваме пряка съотнесеност към библейската притча, което е свидетелство за познаване на контекста, което позволява и адекватната му употреба. В останалите отговори се наблюдава непознаване на семантиката и неточна употреба: *той е моят единствен блуден син; разхождат се като блуден син; скоро ще празнуваме раждането на блудния син; той беше единствения блуден син в съдебната зала; имам много блуден син; за съжаление имам блуден син; благодарен съм че в моето семейство нямам блуден син.*

Следващият фразеологизъм в нашата анкета е *манна небесна*. Фразеологизмът *манна небесна* е дефиниран във Фразеологичен речник на българския език по следния начин: *манна небесна. Книж.* Голямо благо, получено даром. *Парите от наема ми идват като манна небесна.* От Библията – храната, която Бог изпращал на евреите при бягството им от Египет и странстването им из пустинята (Niveva 2002).

Речникът на българския език (Rechnik na balgarskia ezik (onlayn) дава следната дефиниция на израза: *Като манна небесна; Като небесна манна. Разг.* 1. Казва се за нещо, което е жизнено важно, крайно необходимо, насъщно за някого или за нещо в даден момент. 2. В съчет. с чакам, очаквам, желая. С голямо нетърпение, много силно (чакам, очаквам). *Манна небесна. Книж.* Голямо благо, получено даром (от библейския разказ за храната, Бог давал сутрин от небето на евреите, когато странствали из пустинята, за да търсят обетована земя).

В библейските текстове този израз, съставен от два устойчиви компонента, не се среща. Епизодът с ежедневното снабдяване на израилевия народ с небесната манна се открива в Изход 16: 12 – 35, припомнен е в Числа 11: 6 – 9, както и на още няколко места, включително и в Новия завет. Среща се и като „хляб от небето“ (Изх. 16: 4), „хляб небесен, хляб ангелски“ (Пс. 77: 24 – 25) (Biblia 1998) и като представлява люспообразно семе, подобно на кориандрово с вкус на мед (вж. Nov Bibleyski rechnik 2007, pp. 767 – 768). Преосмисленото съвременно значение е „голямо благо, получено даром“. Фразеологизмът е мотивиран от преданието за изпращаната от Господ манна на евреите по време на големия им преход през пустинята в продължение на 40 години (Vatov 2002b, pp. 230 – 231).

Няколко отговора в анкетата директно цитират речниковата дефиниция: *голямо благо, получено даром* (2 бр.); *голямо благо, получено даром – от библейския разказ за храната; голямо благо, получено като дар; неочаквано благоденствие, Дар Небесен.*

Следващите отговори са семантично обединени около някакво чудо и/или неочаквано добро стечение на обстоятелствата: *чудо* (3 бр.); *голям късмет за нещо; символ дарен от небето или неочаквано благословение; неочакван късмет.*

Група тълкувания насочват към семантиката на неочакваност и изненада. Респондентите посочват, че изразът назовава нещо, което е получено неочаквано, изневиделица: *нещо, което се случва рязко / изведнъж или от изневиделица; нещо, паднало от небето, неочакван късмет; използва се за нещо, което идва неочаквано; нещо неочаквано и решава критична нужда; нещо неочаквано; неочаквана и спасителна помощ в труден момент.*

Посочени са и други тълкувания, които демонстрират непознаване на семантиката. Според респондентите този израз се употребява за характеризирани поведението на човек: *човек който идва изненадващо; човек който се прави на много важен; човек който е разсеян и гледа в облаците.*

Наблюдават се и редица дефиниции, които не могат семантично да се групират с други отговори: *нещо неизвестно; този израз означава и обозначава нещо извън пределите на земята; нещо изконно; нещо важно; благо дело; нещо, което е неприкосновено, манна небесна – молитва; огромното небе; надежда; Дар, видение, надежда; означава нещо, което чакаш с нетърпение.*

Употребата на този фразеологизъм в контекст видимо затруднява респондентите, защото голямата част от приведените примери не отразяват семантиката на израза: *Говорим така сякаш това е манна небесна; Това да ти е манна небесна?; Сутрин и вечер ще събирам за нея манна небесна; Студентът се появи в залата като манна небесна; Над тях беше манната небесна; Появи се в живота ми манна небесна; Имам манна небесна за ситуацията; Този хляб е от манна небесна; Тази вода е от манна небесна; Той получи заслужено манна небесна; Бог ми изпрати манна небесна в най-важния ми момент; Тази жена е манна небесна в постигнатото до сега; Ела е голяма манна небесна. Цял час гледа през прозореца. Сняг пада ми на главата като манна небесна; Аз съм направил това само с помощта на манна небесна.*

В редки случаи се среща уместна употреба, но все пак не е даден достатъчно контекст, за да се докаже, че семантиката е осмислена: *Той се появи и беше като манна небесна; Този късмет падна като манна небесна.*

Както беше споменато по-горе, изразът *насыщен хляб* не присъства във фразеологичните речници на българския език, но за проверка на културната и езиковата компетентност на респондентите беше включен в проведената анкета. Фразеологизмът води началото си от библейските текстове (напр. Притчи 30:8 – „суета и лъжа отдалечи от мене, сиромашия и богатство не ми давай, – храни ме с насыщния хляб“ (Biblia 1998); „отдалечавай от мене измамата и лъжата, не ми давай беднотия и богатство. Храни ме с хляба, който ми се полага“ (Biblia 2016). Голяма популярност му дават евангелските текстове, най-вече т. нар. Господна молитва (Матей 6: 11 – „насыщния ни хляб дай ни днес“ и Лука 11:3 – „насыщния ни хляб давай ни всеки ден“ (Biblia 1998), част от Проповедта на планината с Христовите поучения към неговите ученици,

където посланието на това словосъчетание е осмислено със значение „най-необходимото за съществуването“ (Vatov 2002b, p. 474).

В отговорите на респондентите най-често изразът се дефинира като назоваващ храна, хранителни продукти, които са необходими на човек. Тук наблюдаваме връзката с прякото значение на лексемата *хляб*: *насъщен хляб е прехрана; за прехрана; прехрана; храна която не можем без нея и винаги я има вкъщи; парче хляб, което засища глада; трапезният хляб, за който благодарим; хлябът, който е горчив и развален; вид храна; от библията се символизира храна на масата; основна, необходима храна за поддържане на живот; заслужен хляб; хлябът който е необходим за ежедневното изхранване; хлябът който е необходим при ежедневно хранене; хляб необходим за живота; според мен насъщен хляб означава храна, която е заслужена прехрана, според мен означава прехрана; жизненоважна храна; прехрана; основната, необходимата храна за живот.*

Втората посока на дефиниране на израза е свързана с нещо от изключителна важност за човека, като не се конкретизира за коя област от живота става въпрос – физическа, емоционална или духовна: *според мен означава най-важното нещо за живота; според мен изразът „насъщен хляб“ означава нещо крайно необходимо; нещо което ти се полага, най-важното нещо, което трябва да пазиш; който има голямо значение; най-важното нещо за някого; жизнено важни нужди; крайно необходимо.* Тези резултати доказват и твърдението на И. Христова-Шомова, че докато историческите речници на старите славянски паметници не дават други употреби на *насъщен* извън Господната молитва, постепенно с течение на времето думата придобива много по-широка употреба, в съвременния български език думата *насъщен* е многозначна дума, която може да има и делнично, и абстрактно значение, свързано с духовните търсения на хората (Hristova-Shomova 2016, p. 90).

Срещат се и тълкувания, които се отдалечават от семантиката на избрания израз: *когато човек получава малко пари за работа и хляб за него е единствен сладост.*

При употребата в контекст се наблюдават малко на брой отговори, в които има директно цитиране на библейския текст. Помолени да употребят израза в контекст, само 3 бр. посочват: *насъщен хляб дай ни днес; насъщия ни хляб дай ни днес, дай ни днес насъщия ни хляб.*

Има и още 4 отговора с до известна степен уместно използване на израза в контекст: *всеки ден се моля за насъщен хляб на масата; той работи усърдно за насъщия хляб; той работи упорито, за да вземе насъщен хляб; хората се молят за здраве и насъщен хляб.*

В преобладаващите отговори обаче наблюдаваме непознаване на семантиката на този израз: *човекът е успял да оцелее няколко хиляди години, както с интелекта им така и с насъщен хляб; водата е насъщен хляб за човечество-*

то; насъщен хляб има този прекрасен човек; за мен здравето е насъщен хляб; който работи и се труди, яде насъщен хляб; всеки ден Иван яде насъщен хляб; той работи упорито, за да вземе насъщен хляб; храната е насъщен хляб; хляба е насъщен хляб; водата е насъщен хляб; имам много насъщен хляб; майка ми е насъщен хляб.

Буквалното възприемане на названието на хранителния продукт *хляб* е изразено в следните тълкувания на израза като назоваващ вид храна: *обядвах манджа с насъщен хляб; който изяде насъщия хляб по погрешка; виш само какъв насъщен хляб е направила; от всички храни на масата насъщият хляб най ми харесва.*

Изводи

В настоящия текст не разглеждаме въпроса дали респондентите са достатъчно добре запознати със сюжетите и конкретните текстове, които са първоизточник за утвърждаването на избраните библейски изрази в българския език. Като извод от обработването на анкетното проучване по-скоро обобщаваме, че тази част от фразеологичния фонд не е напълно непозната на младите (за разлика от други групи фразеологизми, чиято рецепция сме изследвали в предишни анализи), но у тях липсват изградени рефлексии за разпознаването им и свързването им с Библията. В изследването си не търсим причините за недостатъчното познаване на семантиката на избраните библейски изрази, защото нямаме за цел да правим по-широк анализ на това по какъв начин младите хора са запознати със съдържанието на библейските текстове, което би предполагало и съответната употреба на изразите. Анализирания библейски фразеологизми принадлежат към периферията на лексикалния запас на младите българи. В изследваните примери, посочени от респондентите, наблюдаваме рядко точна и прецизна употреба, преобладаваща е семантично обвързаната употреба с определен компонент на израза – с прякото значение на даден компонент или чрез семантично обвързване със сродна дума. Накарани да дефинират семантиката на изразите, в повечето случаи учениците и студентите разчитат на смътни асоциации или интерпретират значението им дословно, дефинирайки го чрез прякото значение на един компонент от израза. Явно и самите респонденти усещат колебанията си в интерпретирането на семантиката на избраните изрази, защото се затрудняват да ги употребят в контекст.

Благодарности

Това изследване е финансирано от Европейския съюз – NextGenerationEU, чрез Националния план за възстановяване и устойчивост на Република България, проект SUMMIT BG-RRP-2.004-0008-C01.

Acknowledgements

This study is financed by the European Union-NextGenerationEU, through the National Recovery and Resilience Plan of the Republic of Bulgaria, project SUMMIT BG-RRP-2.004-0008-C01.

ЛИТЕРАТУРА

- БАКИНА, А., 2021. Библизми vs библейские фразеологизмы: уточнение понятий (на примере английских и немецких текстов). *Вестн. Сев. (Арктич.) федер. ун-та. Сер.: Гуманит. и соц. науки*. 2021. Т. 21, № 6. с. 35 – 43.
- БАНОВА, М., ДИМОВА, С., 2014. *Фразеологичен речник на българския език А – Я. Подбрано*. София: Бан Мар.
- БИБЛИЯ, 1998. *Библия, сиреч книгите на Свещеното Писание на Ветхия и Новия Завет*. София: Св. Синод на Българската православна църква.
- БИБЛИЯ, 2016. *Библия или Свещеното писание на Стария и Новия завет. Нов превод от оригиналните езици*. София: Българско библейско дружество.
- БИРИХ, А., МАТЕШИЧ, Й., 1999. *Фразеология библейского происхождения*. Прага.
- ВЪТОВ, В., 2019. *Фразеологичен речник на българския език*. София: Скорпио.
- ВЪТОВ, В., 2002а. Старобългарските корени на фразеологизми с компонент „глава“. *Състояние и проблеми на българската ономастика*. Кн. 6. Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“, В. Търново, с. 56 – 67.
- ВЪТОВ, В., 2002б. *Библията в езика ни. Речник на фразеологизмите с библейски произход*. Велико Търново, Издателство „Слово“.
- ДИМИТРОВА, П., 2012. За някои трансформации на фразеологизмите с библейски произход в руски и български език. *Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ – България, Научни трудове*, том 50, кн. 1, сб. В – Филология, с. 636 – 651.
- ИВОВА, Н., 2019. Фразеологизми с библейски произход в български и в полски език (паралели в областта на неглаголните фразеологични единици). В: *Езиков свят – Orbis Linguarum*, 2/2019, с. 57 – 62.
- ЛИЛИЧ, Г. А., МОКИЕНКО, В. М., СТЕПАНОВА, Л. И., 1993. Библизми в руском, чешском и словацком литературных языках. *Вестник Санкт-Петербургского университета*, Сер. 2. 1993, с. 51 – 59.
- МИЧЕВА, В., 2024. Към историята на библейските фразеологизми. В: *Slavica Slovaca*, 59, 2024/2, с. 379 – 385.
- МОКИЕНКО, В. М., НИКИТИНА, Т. Г., 2023. Библейские фразеологизмы и паремии в современном социокультурном контексте: к концепции

словарной репрезентации. *Научный диалог*, Vol. 12, No. 8, 30.10.2023, с. 193 – 210.

НИЧЕВА, М., 2002. *Фразеологичен речник на българския език*. Пловдив: Издателска къща „Хермес“.

НОВ БИБЛЕЙСКИ РЕЧНИК, 2007. Нов библейски речник. София: Нов човек.

РАШЕВА-МЕРДЖАНОВА, Я. Библията в училище – педагогическа концепция и методологическа парадигма. *Електронно списание LiterNet*, 29.06.2007, № 6 (91) <https://liternet.bg/publish20/ia_merdzhnova/bibliiata.htm>

РЕЧНИК НА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК (онлайн) <https://ibl.bas.bg/rbe/>

ХРИСТОВА-ШОМОВА, И., 2016. *Бог бе слово*. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София.

STĚPANOVA, L., 2004. *Česká a ruská frazeologie: diachronní aspekty*. Olomouc: Univerzita Palackého.

REFERENCES

BAKINA, A., 2021. Bibleizmy vs bibleyskie frazeologizmy: utocnenie ponyatiy (na primere angliyskih i nemetskih tekstov). *Vestn. Sev. (Arktich.) feder. un-ta. Ser.: Gumanit. i sots. Nauki*, vol. 21, № 6, pp. 35 – 43.

BANOVA, M., DIMOVA, S., 2014. *Frazeologichen rechnik na balgarskia ezik A – Ya. Podbrano*. Sofia: Ban Mar.

BIBLIA, 1998. *Biblia, sirech knigite na Sveshtenoto Pisanie na Vethia i Novia Zavet*. Sofia: Sv. Sinod na Balgarskata pravoslavna tsarkva.

BIBLIA, 2016. *Biblia ili Sveshtenoto pisanie na Staria i Novia zavet. Nov prevod ot originalnite ezitsi*. Sofia: Balgarsko bibleysko druzhestvo.

BIRIH A., MATEŠIČH Y., 1999. *Frazeologia bibleyskogo proishozhdenia*. Praga.

DIMITROVA, P., 2012. Za nyakoi transformatsii na frazeologizmite s bibleyski proizhod v ruski i balgarski ezik. *Plovdivski universitet „Paisiy Hilendarski“ – Bulgaria Nauchni trudove*, vol. 50, no. 1 – Filologia, pp. 636 – 651.

IVOVA, N., 2019. Frazeologizmi s bibleyski proizhod v balgarski i v polski ezik (paraleli v oblastta na neglagolnite frazeologichni edinitsi). *Ezikov svyat – Orbis Linguarum*, 2/2019, pp. 57 – 62.

HRISTOVA-SHOMOVA, I., 2016. *Bog be слово*. Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, Sofia.

LILICH, G. A., MOKIENKO, V. M., STEPANOVA, L. I., 1993. Bibleizmy v ruskom, cheshskom i slovatskom literaturnyh yazykah. *Vestnik Sankt-Peterburgskogo universiteta*, Ser. 2, pp. 51 – 59.

MICHEVA, V., 2024. Kam istoriyata na bibleyskite frazeologizmi. In: *Slavica Slovaca*, 59, 2024/2, pp. 379 – 385.

- MOKIENKO V. M., NIKITINA T. G., 2023: Bibleyskie frazeologizmy i paremii v sovremennom sotsiokulturnom kontekste: k kontseptsii slovarnoy reprezentatsii. *Nauchnyj dialog*, vol. 12, no. 8, 30.10.2023, pp. 193 – 210.
- NICHEVA, M., 2002. *Frazeologichen rechnik na balgarskia ezik*. Plovdiv: Izdatelska kashta „Hermes“.
- NOV BIBLEYSKI RECHNIK, 2007. *Nov bibleyski rechnik*. Sofia: Nov chovek.
- RASHEVA-MERDZHANOVA, Ya. Bibliyata v uchilishte – pedagogicheska kontseptsia i metodologicheska paradigma. In: *Elektronno spisanie LiterNet*, 29.06.2007, № 6 (91) <https://litenet.bg/publish20/ia_merdzhnova/bibliyata.htm>
- RECHNIK NA BALGARSKIA EZIK (onlayn) <https://ibl.bas.bg/rbe/>
- STĚPANOVA, L., 2004. *Česká a ruská frazeologie: diachronní aspekty*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- VATOV, V., 2002a. Starobalgarskite koreni na frazeologizmi s komponent „glava“. In: *Sastoyanie i problemi na balgarskata onomastika*. Kn. 6. Universitetsko izdatelstvo „Sv. sv. Kiril i Metodiy“, V. Tarnovo, pp. 56 – 67.
- VATOV, V., 2002b. *Bibliyata v ezika ni. Rechnik na frazeologizmite s bibleyski proizhod*. Veliko Tarnovo 2002, izdatelstvo „Slovo“.
- VATOV, V., 2019. *Frazeologichen rechnik na balgarskia ezik*. Sofia: Skorpio.

ON THE RECOGNITION AND USE OF SELECTED BIBLICAL IDIOMS BY SCHOOL AND UNIVERSITY STUDENTS

Abstract. This paper aims to investigate the degree of competence of young people (high school and university students) regarding the knowledge of semantics and the degree of adequacy of use of three biblical idioms. The idioms chosen for our study are *prodigal son*, *daily bread* and *heavenly manna*. The study is a summary of an anonymous survey conducted among 57 respondents aged between 15 and 23 years, students from two schools (St. Cyril and Methodius School – Burgas, and 21. Hristo Botev School – Sofia) and students from two universities (Sofia University “St. Cyril and Methodius” – Burgas, University “Prof. Dr. Asen Zlatarov”). The analysis of the answers of the respondents shows that the exact and precise use of the biblical idioms is rarely observed, the prevailing use is semantically linked to a certain component of the phraseological expression – to the direct meaning of a given component or by semantic linking with a related word. When forced to define the semantics of phrases, in most cases students rely on vague associations or interpret their meaning literally, defining it by the direct meaning of one component of the phrase. This is evidence of the belonging of the biblical phraseologies studied to the periphery of the respondents’ language

Keywords: phraseology; biblical idioms; reception of cultural background; questionnaire survey

✉ **Prof. Dr. Nadezhda Stalyanova**

ORCID iD: 0000-0002-8271-0078

Department of Slavonic Philologies

University of Sofia

15, Tsar Osvoboditel Blvd.

Sofia, Bulgaria

E-mail: nadezhda_stalyanova@slav.uni-sofia.bg

✉ **Dr. Elena Krejcova, Assoc. Prof.**

ORCID iD: 0000-0001-5458-5305

WoS Researcher ID: AAE-6494-2022

Department of Slavonic Studies Faculty of Arts

Masaryk University, Brno, Czechia

E-mail: ekrejcova@phil.muni.cz

✉ **Dr. Maria Pileva, Assoc. Prof.**

ORCID iD: 0000-0002-3082-5797

Institute for Literature

Bulgarian Academy of Science

E-mail: marywinny@abv.bg